

**O'SPIRIN YOSHIDAGI ODAM SAVDOSI JABRDIYDALARIDA
NAMOYON BO'LADIGAN XAVOTIRLIK HOLATLARINING
PSIXOKORREKSIYASI XUSUSIYATLARI**

*Maxmudova Dilarom Axmadovna
Nizomiy nomidagi Tashkent davlat pedagogika universiteti
"Psixologiya" kafedrasi dotsenti*

Annotatsiya: Maqolada odam savdosi qurbonlari bilan psixologik ish olib borish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, odam savdosidan jabrlanganlar bilan reabilitatsiya ishlarini olib borish xususiyatlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: odam savdosi qurboni, psixotravma, shaxs xususiyatlari, psixoprofilaktika, psixoterapiya.

**ОСОБЕННОСТИ ПСИХОКОРРЕКЦИИ ТРЕВОЖНЫХ СЛУЧАЕВ,
ПРОЯВЛЯЕМЫХ В ТОРГОВЛЕ ЛЮДЬМИ ПОДРОСТКОВОГО
ВОЗРАСТА**

*Махмудова Диларом Ахмадовна
доцент кафедры «Психология» Ташкентского государственного
педагогического университета имени Низами*

В статье рассматриваются вопросы психологической работы с жертвами торговли людьми. Также описаны особенности проведения реабилитационных работ с пострадавшими от торговли людьми.

Ключевые слова: жертва торговли людьми, психотравма, особенности личности, психопрофилактика, психотерапия.

**PECULIARITIES OF PSYCHO-CORRECTION OF ANXIETY CASES
MANIFESTED IN ADOLESCENT TRAFFICKING**

*Makhmudova Dilarom Akhmadovna
Associate Professor of the Department of Psychology, Tashkent State
Pedagogical University named after Nizami*

Abstract: The article discusses issues of psychological work with victims of human trafficking. Also, the features of carrying out rehabilitation work with victims of human trafficking are described.

Key words: victim of human trafficking, psychotrauma, personality traits, psychoprophylaxis, psychotherapy.

Inson qadr-qimmatini – faoliyat ko‘lamidan qat’i nazar, har doim, hokimiyatning barcha darajalarida hurmat qilinishi lozim bo‘lgan “asosiy huquqlar”dan biridir. Shaxsning qadr-qimmatiga har qanday tajovuz uni kamsitishga urinishdir. Aynan xalqaro hujjatlar va O‘zbekiston Respublikasining milliy qonunchiligida mustahkamlab qo‘yilgan turli toifadagi inson huquqlarining amalga oshirilishi har qanday shaxsga ham jismonan, ham intellektual jihatdan barkamol shaxs bo‘lib yetishish imkonini beradi.

Odam savdosidan jabrlanganlar bilan psixologik ish olib borish alohida yondashuvni talab qiladi. Odam savdosi qurbonlari uchun psixokorreksiya usullaridan foydalanish natijasi shaxs buzilishlarining og‘irligini bartaraf etish bilan bog‘liq bo‘lishi kerak. Boshqa barcha jihatlarida, ushbu usullar profilaktika salomatlikni

mustahkamlash va rehabilitatsiya qilishda qo'llaniladigan psixologik aralashuv usullari bilan bir xil xususiyatlarga ega: psixologik vositalardan foydalanish, psixologik bilimlar bilan nazariy va empirik asoslangan maqsadga yo'naltirilgan psixologlarning professional muhitdagi jarayondir.

Psixologlar tomonidan psixologik vositalardan foydalangan holda boshlangan, psixodiagnostika bilan birga baholanadigan va ruhiy o'zgarishlar jarayonlari aqliy funktsiyalarni o'zgartirishga, ishlashning murakkab tomonlarini yoki buzilgan shaxslararo tizimlarni qayta tashkil etishga qaratilgan. Psixokorreksiya kontseptsiyasi faoliyat shakllarini (sindromlarini) va shaxslararo tizimlarni buzishdagi aralashuvlarga mos keladi va aqliy funktsiyalarni buzish uchun aralashuvlar nisbatan kamroq uchraydi.

Ikkinchidan, psixokorreksiya kontseptsiyasi ko'proq qo'llaniladi, shuningdek, «funktsiyalarni o'rgatish» tushunchasi (masalan, xotirani tiklash) ham psixokorreksion va psixoterapevtik jihatga ega. Funktsional mashg'ulotlar va psixoterapiya ba'zan somatik shikoyatlar yoki buzilishlarni bartaraf etish uchun amalga oshiriladi, masalan, ovqatlanish xatti-harakatlariga ta'sir qilish natijasida jismoniy salomatlikning yaxshilanishi kutilishi mumkin bo'lsa (va kerak bo'lsa, funktsional tayyorgarlik) yoki oqilona ta'sir mavjud bo'lganda. bunga shubha ruhiy muammo qaysidir ma'noda jismoniy holat bilan bog'liq, ya'ni his-tuyg'ular va xulq-atvor belgilari somatik kasalliklarning kod determinantlari hisoblanadi.

Qarama-qarshi vaziyat sodir bo'ladi: davolashning klinik va psixologik usullari somatik kasalliklar natijasida kelib chiqqan ruhiy kasalliklar uchun, masalan, og'riq yoki diabetni davolashda, ya'ni ruhiy muammolar organik kasalliklarning natijasi bo'lganda ushbu turdagi aralashuv bugungi kunda xulq-atvor tibbiyoti sohasida ko'pincha muhokama qilinadi. Ba'zida funktsional buzilishlarni davolash va psixoterapiya rehabilitatsiya kontekstida ko'rsatiladi, masalan, ortiqcha yuk psixoterapiyaga muhtoj bo'lgan ruhiy buzuvchilikni keltirib chiqaradigan ba'zi surunkali holatga bog'liq bo'lsa.

Shuningdek, psixokorreksiyaning klinik va psixologik usullarining tavsifiga: ularning maqomini ruhiy va ijtimoiy kasalliklarga terapevtik ta'sir ko'rsatadigan qoidalar tizimi va ularni amaliy qo'llash bilan aralashtirib yubormaslik kerak. Usullar deganda, birinchi navbatda, darsliklarda tasvirlangan qoidalar va qoidalar tizimini tushunamiz, ularga amal qilish lozimligi muhimdir. Ushbu qoidalar amalda keng qo'llaniladi. Shunday qilib, harakat mutanosibligi va uslubiy mutanosiblik yoki mos ravishda qoidalar mutanosibligi o'rtasidagi xususiyatlarni mutaxassis farqlashi kerak.

Zamonaviy psixokorreksion usullar bir qarashda juda xilma-xil usullar aralashmasi bo'lib ko'rinadi, ular turli maktablar o'rtasidagi cheksiz tortishuvlarga sabab bo'ladi, bunda ularning o'zaro farqlanishiga katta ahamiyat beriladi. Ammo ularning korreksion xarakteriga urg'u berilganiga qaramay, ular umumiy tizimli va protsessual xususiyatlarni ochib beradilar, garchi ular o'zlarining ta'sirini to'liq tushuntira olmasalar ham, psixokorreksiya o'ziga xos usullarning umumiy xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga imkon beradi.

Odam savdosidan jabrlanganlar bilan rehabilitatsiya ishlarida professional yordam sifatida qo'llaniladigan psixokorreksiya xulq-atvor va shaxsdagi har qanday o'zgarishiga olib keladigan terapevtik o'zgarishlarni talab qiladi, bunda asosiy rol ni odam savdosi qurboni va uning muhiti o'ynaydi. Barcha maktablar uchun umumiy bo'lgan 5 fazali psixokorreksion kontseptsiyada ushbu bosqichga tegishli ikkita ko'rsatkichni ajratish mumkin.

1) Oldindan tafakkur bosqichi, ya'ni. muammodan xabardor bo'lmagan bosqich. Ushbu bosqichda odam savdosi qurbonlari o'z xatti-harakatlarini o'zgartirish niyatida emas va ko'pincha muammoni ongli ravishda tushunmaydilar, garchi u allaqachon boshqalarga ko'rinadi. Ba'zida atrofdagilar odam savdosi qurbonlarini psixolog yordamiga murojaat qilishga majbur qiladi, ammo bunda katta muvaffaqiyat kutish mumkin emas. Barcha holatlarda yaxshilanish uchun noaniq istak tan olinishi, anglanishi kerak.

2) Fikrlash bosqichi, ya'ni. muammoni anglash bosqichi. Ushbu bosqichda odam savdosi qurbonlari o'zlarining muammolari borligini payqashadi, lekin hozir qanday bo'lishi kerakligi haqida aniq qaror qabul qila olmaydilar. Ular hali biror narsani o'zgartirishga tayyor emaslar va psixokorreksiya bilan bog'liq barcha ijobiy va salbiy tomonlarni tushunishga harakat qilishadi.

3) Tayyorgarlik bosqichi, ya'ni. qaror qabul qilish bosqichi. Ushbu bosqichda odam savdosi qurbonlari yaqin kelajakda rehabilitatsiyani boshlashga qaror qilishadi. Qaror qabul qilish jarayonida atrof-muhit ko'pincha katta rol o'ynaydi.

4) Harakat bosqichi. Odam savdosi qurbonlari o'zgarishlarni amalga oshirish uchun faol harakat qilishni boshlashadi. Ushbu bosqichda psixokorreksion jarayon sodir bo'ladi.

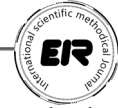
5) Erishilgan natijalarni saqlab qolish bosqichi. Bu psixokorreksiyadan keyingi bosqich, odam savdosi qurbonlari erishilgan narsalarni saqlab qolish uchun barcha mashqlarni bajarishga harakat qiladilar.

Ushbu bosqichlarning xatti-harakatlardagi o'zgarishlarida ham, korreksion yordam bilan amalga oshirilganlarda ham kuzatish mumkin. Bosqichlarni amalga oshishida shaxsdagi o'zgarishlar oqimning to'rt turi mavjud: (1) barqaror tur: odam savdosi qurbonlari uzoq vaqt davomida ma'lum bir bosqichda bolishlari; (2) oqimning progressiv turi: bir bosqichdan ikkinchisiga chiziqli harakatni o'rnatish mumkin; (3) regressiv tur: odam savdosi qurbonlari keyingi bosqichdan oldingi bosqichga qaytadilar; (4) qayta ishlash: odam savdosi qurbonlarida korreksiya paytida kamida ikki marta o'zgarish yo'nalishi o'zgaradi.

Psixologik ta'sir uning ko'rsatkichlari aniqlanganidan boshlanadi. Bu jarayon muayyan harakatlar qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi, «berilgan aniq sharoitlarda (jumladan, berilgan maqsadlar uchun) eng maqbul chora-tadbirlarni belgilaydi» Shunday qilib, ular texnologik qoidalarning tuzilishiga ega. Shu bilan birga, qaror qabul qilishning turli darajalarini ajratish mumkin: «professional bo'lmagan tizim» dan mutaxassis psixoterapiyasiga tizimiga qadar.

Psixologik diagnostika jarayonida u yoki bu terapevtik usul foydasiga tanlov amalga oshiriladi. Nazariy jihatdan, eng to'g'ri yoki maqbul usul ma'lum bir buzilish uchun bashoratli yoki selektiv ko'rsatkich deb ataladigan tarzda tanlanishi mumkin. Boshida harakatlar uchun umumiy asos yaratiladi.

Demak, psixokorreksion ta'sirni doimiy ravishda moslashtirish zarurati tug'iladi, ya'ni harakat yo'nalishini aniqroq belgilaydigan ko'rsatkichlarning adaptiv ta'rifi haqida gapirish mumkin. Shu ma'noda psixologik diagnostika terapiyaning barcha bosqichlarida rol o'ynaydi. Guvoh berish bosqichi, shuningdek, odam savdosi qurbonlarini xabardor qilish va ularning roziligini olishni o'z ichiga oladi. Psixokorreksion munosabatlarni o'rnatish psixolog va odam savdosi qurboni o'rtasida shaxslararo munosabatlarni o'rnatishning dastlabki bosqichidir. Bir tomondan, odam savdosi jabrdiydasiga odam savdosi jabrdiydasining turli korreksion yondashuvlarda turlicha ta'riflangan alohida roli tanishtiriladi; u psixolog undan nimani kutayotganini va qanday «o'yin qoidalari» kuchga kirishini bilib oladi. Boshqa tomondan, ushbu

bosqichda odam savdosi qurboni va psixolog o'rtasida ishonchli munosabatlar rivojlanishi kerak. Odam savdosi qurboni va psixolog o'rtasidagi ishonchli munosabatlar psixologning mijoz bilan ishini osonlashtiradigan asosiy terapevtik shartlardan biridir.

Barcha psixokorreksion yondashuvlar u yoki bu tarzda odam savdosi qurboniga maxsus sharoitlarda yangi munosabatlarni boshdan kechirish, o'z xatti-harakatlariga javoban fikr-mulohazalarni olish, har qanday shaklda haqiqatni sinab ko'rish uchun motivatsiya olish va yangi ko'nikma ega bo'lish imkoniyatini beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ibodullaev Z.R. Tibbiot psixologiyasi. – T., 2009 y.
2. Kosyrev V.N. Klinik psixologiya – Tambov, 2003 yil.
3. Qodirov R.X. Odam savdosiga qarshi kurashish masalalari bo'yicha standart huquqiy hujjatlar to'plami. – T.2009.
4. Mendelevich V.D. Klinik va tibbiy psixologiya. – M., 2000 yil.
5. "Klinik psixologiya" kursi dasturi. – Tambov, 2000 yil.